

สื่อและการสูญเสียความหมายของความจริงในยุคหลังความจริง: รายการเล่าข่าวในสื่อโทรทัศน์*

MEDIA AND LOSS OF MEANING OF TRUTH IN POST-TRUTH ERA: NEWS TALK TELEVISION PROGRAMS

ทักษยา วัชรสารทรัพย์

Taksaya Watcharasarnsap

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Kasetsart University

*Corresponding author Email: taksaya.w@ku.th

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันเส้นแบ่งระหว่างรายการข่าวกับรายการบันเทิงและรูปแบบการเลือกรับชมของผู้รับสารที่ให้ความสำคัญกับความบันเทิงเป็นหลักนั้นทำให้รายการเล่าข่าวให้ความสำคัญในการสร้างความบันเทิงหรืออารมณ์ร่วมกับผู้รับสารเป็นหลัก โดยจะเห็นได้จากการเลือกข่าวที่นำมาเสนอในรายการข่าวปัจจุบันที่มักเลือกข่าวที่สะเทือนอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นข่าวประเภทใดก็ตาม ปรากฏการณ์ที่ความจริงและข้อเท็จจริงที่สูญเสียความหมายนี้ยังลุกลามไปถึงความจริงทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย เช่น ในกรณีโรคระบาดโควิด-19 และการปฏิเสธไม่เชื่อ นักวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อมเรื่องภาวะโลกร้อน เป็นต้น การถูกทำลายและสูญเสียความหมายของความจริงทางวิทยาศาสตร์ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีอำนาจในการกำหนดสร้างความรู้และความจริงทางสังคมมากที่สุดในช่วง 2 ศตวรรษที่ผ่านมาเป็นสัญญาณให้เห็นอย่างชัดเจนถึงการมาของโลกในยุคสมัยหลังความจริงอย่างเต็มรูปแบบ เมื่อสารทุกสิ่งแม้แต่ข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์กลายเป็นเพียงข้อมูล สารใดที่สามารถสื่อสารได้เหมาะสมกับอารมณ์และความเชื่อของผู้รับสารมากที่สุด สารนั้นจะกลายเป็นความเป็นจริงของผู้รับสาร ปรากฏการณ์การสูญเสียความหมายของความจริงนี้ มีปัจจัยสำคัญมาจากการเกิดขึ้นของสื่อสังคมที่สามารถตัดข้ามอุปสรรคการสื่อสารในรูปแบบเดิมทำให้มีช่องทางการสื่อสารใหม่สำหรับผู้ที่ไม่เคยมีเสียงมาก่อน บทความนี้แสดงการวิเคราะห์การทำงานของสื่อในรายการเล่า

* Received November 29, 2022; Revised December 30, 2022; Accepted February 14, 2023

ข่าวในสื่อโทรทัศน์ยุคหลังความจริง เพื่อเป็นแนวทางในการวิเคราะห์การทำงานของสื่อมวลชน
แขนงอื่นๆ ในยุคหลังความจริง

คำสำคัญ: รายการเล่าข่าวในสื่อโทรทัศน์, สื่อดั้งเดิม, สื่อสังคม, ยุคหลังความจริง, การสูญเสีย
ความหมายของความจริง

Abstract

Nowadays, the line between news programs and entertainment programs and viewing style of audiences focuses on entertainment, news storytelling programs also creates entertainment or emotion news for mainly audience. This can be seen from selection of news presented in the current news program that often selects the most emotional news no matter what kind of news. This phenomenon in which truth and facts lose their meaning spreads to scientific truth, for example in the case of the COVID-19 epidemic and the rejection of environmental scientists on global warming, etc. Being challenged and losing the meaning of scientific truth, which has been the most powerful paradigm in shaping knowledge and social truth in the last two centuries. The past is a clear sign of the coming of the world in full post-truth era. When every information, even facts that can be proven scientifically, becomes just information. What messages can be communicated that best suit emotions and beliefs of the recipients that message will become the reality of receiver. The results of the literature reviews analyze process of News Talk Television Programs in Post-truth era and oversight of government as a guideline for analyzing the work of other media. According to phenomenon of loss of meaning of truth, an important factor is the emergence of social media that can overcome traditional communication barriers and provide new communication channels for those who have never had space for expression their own attitude before. This article presents an analysis of media performance in television news storytelling in post-truth era as a guideline for analyzing the work of other media channels in the post-truth era.

Keywords: News Talk Television Programs, Traditional media, Social media, Post-truth era, Loss of meaning of truth

บทนำ

การก้าวเข้าสู่ศตวรรษที่ 21 ของสังคมมนุษย์นั้นมาพร้อมกับปัญหาและความท้าทายหลายประการนอกจากปัญหาเชิงกายภาพที่สามารถมองเห็นจับต้องได้ง่ายและมีความเป็นรูปธรรมสูง เช่น ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ปัญหาความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากร หรือ ปัญหาสังคมผู้สูงอายุ สังคมในศตวรรษที่ 21 ยังต้องเผชิญกับปัญหาที่มีความเป็นนามธรรมและมีความซับซ้อนในแง่มุมของการศึกษา ปัญหาการเข้าสู่ยุคสังคมหลังความจริง ที่มีปัจจัยที่มาจากส่วนหนึ่งจากการปฏิวัติรูปแบบการสื่อสารของผู้คนในสังคมในศตวรรษที่ 21 การพัฒนาอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีการสื่อสารในช่วงปลายศตวรรษที่ 20 นั้นก่อให้เกิดช่องทางการติดต่อสื่อสารรูปแบบใหม่และสังคมรูปแบบใหม่ที่ตั้งอยู่บนโลกดิจิทัลเชื่อมต่อผ่านทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Lewandowsky et al., 2017) ช่องทางการสื่อสารและสังคมรูปแบบใหม่นี้ช่วยให้การสื่อสารในศตวรรษที่ 21 สามารถตัดข้ามปัจจัยข้อจำกัดด้านระยะเวลา ระยะทาง และสถานที่ที่เคยเป็นข้อจำกัดเดิม และให้เกิดสื่อใหม่ เช่น สื่อสังคม ซึ่งเป็นช่องทางการสื่อสารใหม่ให้กับผู้ไม่เคยมีช่องทางการออกเสียงในสังคมเดิมมาก่อนให้มีเสียงมากขึ้น การเกิดขึ้นของช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่นี้มีส่วนลดบทบาทของสื่อดั้งเดิมจากการเป็นผู้เฝ้าประตูข่าวสาร (Gate keeper) ที่เคยเป็นผู้เลือกและกำหนดประเด็นสาธารณะให้กลายเป็นผู้ไล่ตามกระแส (Trend chaser) ที่ต้องปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของตนไป และในขณะเดียวกันข้อมูลหรือเสียงที่เกิดขึ้นจากช่องทางการสื่อสารรูปแบบใหม่ที่มีปริมาณมหาศาลนั้นก็เป็ปัจจัยสำคัญที่ผลักดันให้สังคมในศตวรรษที่ 21 กลายเป็นสังคมหลังความจริง (Verweij, P. , 2009)

ยุคหลังความจริง (Post-truth era)

ใน ค.ศ. 2016 ศัพท์คำว่า Post-truth หรือที่สามารถแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า “หลังความจริง” นั้นได้รับการเลือกจากพจนานุกรมออกซ์ฟอร์ดให้เป็นคำศัพท์แห่งปี โดยพจนานุกรมออกซ์ฟอร์ดให้คำจำกัดความศัพท์แก่ศัพท์คำดังกล่าวว่าเป็นเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่ความจริงไม่มีความหมายหรือปราศจากความสำคัญเมื่อเทียบกับการรับรู้ด้วยอารมณ์และความเชื่อส่วนตัวของแต่ละบุคคล (Steinmetz, K., 2016) คำว่าหลังความจริงนี้สามารถใช้เป็นคำคุณศัพท์เพื่อประกอบรวมเป็นคำศัพท์อื่น ๆ ที่แสดงถึงสภาวะของสังคมในศตวรรษที่ 21 อันเป็นที่สนใจของผู้ศึกษาด้านสังคมศาสตร์และเป็นปัญหาวิกฤตอยู่ในปัจจุบันหลายประการได้อย่างชัดเจน เช่น คำว่า สังคมหลังความจริง (Post-truth society) และ ยุคหลังความจริง (Post-truth era)

สภาวะปรากฏการณ์หลังความจริงนั้นไม่ได้เกิดขึ้นมาอย่างโดดเดี่ยวปราศจากบริบททางสังคมโดยรอบหรือเกิดจากสาเหตุปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงอย่างเดียว แต่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นจากการหลอมรวมของปัจจัยที่หลากหลายและวิกฤตการณ์จำนวนมากที่

เกิดขึ้นใหม่หรือทวีความรุนแรงในสังคม อันเป็นผลกระทบมากจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรงและฉับพลันของสังคมในศตวรรษที่ 21 ทั้งในเชิงกายภาพและกระบวนทัศน์ที่ล้าวนแล้วแต่ส่งผลกระทบยังรากลึกไปถึงทุกภาคส่วนของสังคม (Lewandowsky et al., 2017) จนเกิดปรากฏการณ์หลังความจริงที่เป็นปัญหาต่าง ๆ ตามมาเป็นจำนวนมาก เช่น ปรากฏการณ์การภาวะการฟื้นตัวของฝ่ายขวาสุดโต่งทั่วโลก, กระแสต่อต้านผู้เชี่ยวชาญและปัญญาชน, กลุ่มผู้ต่อต้านวัคซีน, กลุ่มผู้เชื่อเรื่องทฤษฎีสมคบคิดเรื่องโควิด-19, กลุ่ม Q Anon, และกลุ่มผู้ไม่เชื่อเรื่องสภาวะโลกร้อน เป็นต้น ตัวอย่างปรากฏการณ์ทางสังคมที่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบของสภาวะยุคหลังความจริงที่มีต่อสังคมได้ดีและชัดเจนที่สุดประการหนึ่งนั้น ได้แก่ ผลการชนะเลือกตั้งประธานาธิบดีประเทศสหรัฐอเมริกาของนาย โดนัลด์ ทรัมป์ ใน ค.ศ. 2016 ที่มีผู้ศึกษาพบว่าทรัมป์พูดเรื่องโกหก 1 เรื่องในทุก 4 นาทีครึ่งของการหาเสียงและปราศรัยผ่านทางสื่อต่าง ๆ และในตลอด 4 ปีของการดำรงตำแหน่งเป็นประธานาธิบดี ทรัมป์โกหกหรือใช้การกล่าวอ้างไม่ตรงกับข้อเท็จจริงผ่านทางสื่อมากถึง 30,573 ครั้ง (Kessler et al., 2021) การโกหกหรือการกล่าวอ้างที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของทรัมป์มีหลากหลายรูปแบบ เช่น การบิดเบือนข้อมูล, การกล่าวอ้างที่ไม่ตรงกับกับความเป็นจริงเชิงประจักษ์หรือความจริงทางวิทยาศาสตร์, การกล่าวหาโดยใช้ข้อมูลเท็จ, และการบิดเบือนสถิติ การโกหกแทบทั้งหมดของทรัมป์นั้นมักจะมีลักษณะที่สามารถถูกพิสูจน์หรือจับผิดได้โดยง่ายหากผู้รับสารมีความประสงค์จะตรวจสอบข้อเท็จจริง (Lind, D., 2016)

ผลการศึกษาพบว่าส่วนหนึ่งเป็นเพราะกลุ่มฐานเสียงของทรัมป์ไม่ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนักว่าทรัมป์พูดอะไร เป็นความจริงหรือไม่ ทำตามสัญญาหรือไม่ แต่กลุ่มฐานเสียงของทรัมป์ให้ความสำคัญว่าทรัมป์พูดเป็นตัวแทนของใครหรือกลุ่มความเชื่อแบบใด กลุ่มฐานเสียงให้ความสำคัญว่าสิ่งที่ทรัมป์พูดนั้นเป็นเสียง ความเห็น หรือความเชื่อของกลุ่มตน (Sismondo, S., 2017) และเมื่อกลุ่มฐานเสียงของทรัมป์พบว่าความเชื่อหรือเสียงของกลุ่มตนไม่ตรงกับข้อเท็จจริงนั้น การศึกษาพบว่าแทนที่จะเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือความเชื่อให้สอดคล้องกับข้อเท็จจริง กลุ่มฐานเสียงของทรัมป์กลับมีการจัดการกับความไม่สอดคล้องของปัญญา (Cognitive Dissonance) โดยใช้ความผิดปกติทางการรับรู้ (Cognitive Bias) (Harmon-Jones et al., 2020) หลายประการ เช่น อคติเพื่อยืนยัน (Confirmation bias), อคติจากการเปรียบเทียบ (Contrast bias), อคติที่ทำให้ผู้คนไม่เชื่อหรือลดคำเตือนภัยคุกคามให้น้อยที่สุดเพื่อคงไว้ซึ่งความปกติ (Normality bias), อคติในสถานะที่เป็นอยู่ (The status quo bias) (Strong, S. I., 2017) ในการให้เหตุผลและคงไว้ซึ่งความเชื่อเดิมของตนโดยไม่เปลี่ยนแปลง โดยวาทกรรมที่สำคัญที่สุดของทรัมป์ในการใช้ปฏิเสธความจริงคือคำว่าข้อเท็จจริงทางเลือก (Alternative facts) และคำว่าข่าวปลอม (Fake news) ที่จำกัดความเดิมหมายถึงข่าวที่ถูกสร้างขึ้นและแพร่กระจายออกไปโดยไม่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของ

ข้อเท็จจริง แต่ถูกนำมาประยุกต์ใช้โดยใช้เรียกข่าวหรือข้อมูลที่ตนไม่ต้องการอธิบาย ไม่สามารถอธิบายได้ หรือขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของฝ่ายตน (Journell, W. , 2017) จากการศึกษาพบว่าแม้จะเผชิญหน้ากับข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์ ผู้รับสารส่วนมากก็ยังเลือกที่จะเชื่อข้อเท็จจริงทางเลือกที่ตรงกับความเชื่อของตน (Barrera, et al., 2020)

สภาวะสังคมหลังความจริงซึ่งเป็นปัญหาใหญ่ของสังคมในศตวรรษที่ 21 นั้นนอกจากจะเกิดขึ้นจากผลกระทบปัจจัยในด้านกายภาพอันเป็นผลมาจากการรับผลกระทบของการเข้าสู่มนุษยสมัย (Anthropocene) อย่างเต็มตัวแล้ว (Binczyk, E., 2019) ยังเพิ่มความยุ่งยากซับซ้อนขึ้นอีกจากการเปลี่ยนแปลงไปของกระบวนการสื่อสารในสังคมที่เกิดจากปัจจัยทางเทคโนโลยีที่มีพัฒนาการอย่างฉับพลันและรวดเร็วมากขึ้นกว่าเดิมในช่วงศตวรรษที่ 21 ที่สังคมโลกมีการเข้าถึงการใช้งานอินเทอร์เน็ตสูงขึ้นและมีการใช้งานที่มีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับการใช้ชีวิตประจำวันของผู้คนในสังคม จนในบางครั้งถูกนิยามว่าเป็นปัจจัยที่ 5 ในการดำรงชีวิต ในช่วงระยะเวลานี้เกิดการพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารสารสนเทศแบบใหม่ที่เข้ามาปฏิวัติวิธีการติดต่อสื่อสารของผู้คนในสังคมได้แก่ สื่อสังคม (Social Media)

สื่อสังคม

สื่อสังคมหรือสื่อสังคมออนไลน์นั้นหมายถึงแพลตฟอร์มดิจิทัลที่ถูกใช้เป็นช่องทางในการสื่อสารแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของผู้คนในสังคมผ่านทางอินเทอร์เน็ต สื่อสังคมเหล่านี้สร้างช่องทางใหม่ในการสื่อสารกับสาธารณชนให้กับผู้ที่ไม่เคยมีเสียงหรือมีโอกาสเข้าถึงช่องทางการสื่อสารกับสังคมมาก่อน (Mahmood et al., 2016) ในช่วงแรกนั้นการใช้สื่อสังคมเหล่านี้เปิดพื้นที่สาธารณะใหม่ที่ก่อให้เกิดการ สื่อสาร รวมกลุ่ม และเคลื่อนไหวของคนกลุ่มต่าง ๆ ที่มีความเห็นที่หลากหลายที่อาจไม่ตรงกับรัฐหรือสื่อกระแสหลักเดิม (Valenzuela, S., 2013) เนื่องจากในช่วงเริ่มแรกของการเกิดขึ้นของสื่อสังคม รัฐหรือผู้มีเสียงในรูปแบบดั้งเดิมของการสื่อสารยังไม่เห็นความสำคัญ ไม่สามารถควบคุม หรือมีเครื่องมือที่เหมาะสมในการควบคุมสื่อสังคมได้ ในช่วงระยะแรกนั้นกลุ่มฝ่ายก้าวหน้ามักเป็นผู้ทำกิจกรรมการเคลื่อนไหวหลัก ๆ ในสื่อสังคมต่าง ๆ เนื่องจากกลุ่มอายุของประชากรที่ใช้สื่อสังคมในช่วงแรก (Early Adopter) นั้นส่วนใหญ่มียุวัยน้อยและมีความเชี่ยวชาญด้านการใช้เทคโนโลยี ซึ่งกลุ่มประชากรที่มีลักษณะดังกล่าวมักมีแนวคิดด้านสังคมและการเมืองโน้มเอียงไปในแนวทางของฝ่ายก้าวหน้า โดยจะเห็นได้จากปรากฏการณ์การเกิดขึ้นของการรณรงค์เรื่องความเป็นธรรมทางสังคม (Social justice), วัฒนธรรมของการตื่นตัวทางสังคมและการเมือง (Woke culture) หรือการรณรงค์เรียกร้องประเด็นสิทธิที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาปัจจุบัน เช่น Black Lives Matter, การเรียกร้องยกเลิก 112 และการตื่นตัวทางการเมืองครั้งใหญ่นับตั้งแต่ช่วง พ.ศ. 2563 ในประเทศไทย ในขณะเดียวกันการตื่นตัวของฝ่ายก้าวหน้าเหล่านี้ก็ก่อให้เกิดปฏิกิริยาตอบโต้หรือกระแสตีกลับ

(Counter-revolution) จากฝ่ายอนุรักษ์นิยมและกลุ่มคนที่รู้สึกว่าการกำลังจะถูกทอดทิ้ง สูญเสียความเชื่อที่เป็นตัวตนหรือสิทธิในสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังจะเห็นได้อย่างเด่นชัดจากกระแสการต่อต้านเฟมินิสต์, ผู้ต่อสู้เพื่อความเป็นธรรมทางสังคม (Social Justice Warrior), การตื่นตัวทางสังคมและการเมือง (Woke) ด้วยการทำให้คำเหล่านี้เป็นคำที่ใช้เรียกในเชิงดูถูกเหยียดหยาม (Hartanto et al. , 2020) ของกลุ่มผู้ที่รู้สึกว่าตนกำลังเสียพื้นที่ที่ตนยืนอยู่เดิมในสังคม ตัวอย่างเช่น ปรากฏการณ์ เกมเมอร์ เกต (Gamer gate) ในวงการเกม ซึ่งเป็นเหตุการณ์การต่อต้านความหลากหลายทางเพศและวัฒนธรรมของกลุ่มชายวัยรุ่นผิวขาวในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ใช้สื่อสังคมเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ข่าวปลอมที่ปลุกเร้าอารมณ์เพื่อสร้างความเกลียดชัง ปรากฏการณ์นี้กลายมาหนึ่งในต้นแบบของการสร้างแนวความคิดแบบขวาจัดในกลุ่มชายผิวขาวในประเทศสหรัฐอเมริกาผ่านทางสื่อสังคมและยังส่งผลต่อเนื่องมาถึงวิธีการสร้างแนวความคิดแบบสุดโต่งในวงการอื่น (Todd, C. , 2015)

สื่อสังคมและการสูญเสียความหมายของความจริง

ธุรกิจสื่อสังคมเป็นธุรกิจที่มีเป้าหมายต้องการให้มีผู้ใช้แพลตฟอร์มของตนให้มากที่สุด ในระยะแรกเริ่มสื่อสังคมจึงถูกพัฒนาให้สามารถเข้าถึงและใช้งานได้ง่ายโดยไม่มีกฎเกณฑ์ใด ๆ มากนัก ประกอบกับการปรับตัวไม่ทันในการตั้งกฎระเบียบหรือควบคุมของภาครัฐ ทำให้มีข้อมูลจากหลากหลายแนวคิดและความเป็นจริงทางสังคมหลายรูปแบบที่ถูกประกอบสร้างขึ้นเป็นจำนวนมากไหลเวียนอยู่ในระบบสื่อสังคม ความหลากหลายและมหาศาลของข้อมูลเหล่านี้มีส่วนทำให้ผู้รับข้อมูลจากสื่อสังคมเกิดอาการความเหนื่อยล้าจากข้อมูล (Information fatigue) ไม่สามารถประมวลผลจากข้อมูลทั้งหมดในเรื่องที่ต้องการรับรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งวิธีการเชื่อหรือเลือกรับฟังความจริงจากผู้เชี่ยวชาญนั้นไม่สามารถใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพดังเดิม เนื่องจากช่องทางสื่อสังคมนั้นเปิดโอกาสให้มีช่องทางการสื่อสารใหม่ ๆ ที่ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญทั้งจริงและเท็จเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก มีข้อมูลที่สนับสนุนและขัดแย้งกันในเรื่องหนึ่ง ๆ มากมาย ทำให้ผู้เชี่ยวชาญและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญในสายตาของผู้รับสารนั้นด้อยความน่าเชื่อถือและเสื่อมความหมายลง (Iyengar, S., et al., 2018) ผลกระทบของปรากฏการณ์นี้มีส่วนทำให้ผู้รับสารจากสื่อไม่สามารถแยกแยะได้ว่าสารใดเป็นข้อเท็จจริง (Fact) สารใดเป็นข้อมูล (Data) เมื่อผู้รับสารไม่สามารถแน่ใจได้ว่าสารที่ได้รับมาเป็นข้อเท็จจริงหรือข้อมูล ก็มีส่วนทำให้สารที่ได้รับมาทั้งหมดกลายเป็นข้อมูลไป และเมื่อสารทั้งหมดกลายเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าไม่ต่างกัน ผู้รับข้อมูลจึงมีอคติในการรับรู้ที่เลือกรับสารที่ตรงกับความเชื่อและอารมณ์ของตนเอง อีกทั้งในสื่อสังคมในปัจจุบันนั้นมีการพัฒนาระบบอัลกอริทึมเพื่อส่งข้อมูลที่เหมาะสมต่อผู้ใช้แต่ละคน โดยพิจารณาจากสารที่เคยเลือกรับ เพื่อดึงดูดให้ผู้ใช้สื่อสังคมเกิดปฏิสัมพันธ์ต่อสื่อสังคมและใช้สื่อสังคมนั้นต่อไป ทำให้เกิดปรากฏการณ์ห้องเสียง

สะท้อน (Echo chamber effect) ที่ผู้ใช้สื่อสังคมได้รับแต่ข้อมูลที่สนับสนุนความเชื่อของตนเพียงอย่างเดียว จึงทำให้เกิดแนวความคิดแบบสุดโต่งที่เชื่อเพียงแต่ข้อมูลในฝั่งความเชื่อของตนได้โดยง่าย (Cinelli et al., 2020)

ปรากฏการณ์ที่ความจริงและข้อเท็จจริงสูญเสียความหมายนี้ นอกจากจะเกิดกับความเป็นจริงทางสังคมแล้ว ในปัจจุบันยังลุกลามไปถึงความจริงทางวิทยาศาสตร์อีกด้วย ในช่วง 2 ศตวรรษที่ผ่านมาเป็นสัญญาณให้เห็นอย่างชัดเจนถึงของโลกในยุคสมัยหลังความจริงอย่างเต็มรูปแบบ และเมื่อสารทุกสิ่งแม้แต่ข้อเท็จจริงที่สามารถพิสูจน์ได้ตามหลักวิทยาศาสตร์กลายเป็นเพียงข้อมูลแล้ว สารใดที่สามารถสื่อสารได้เหมาะสมกับอารมณ์และความเชื่อของผู้รับสารมากที่สุด สารนั้นจะกลายเป็นความจริงของผู้รับสาร ความจริงของผู้รับสารในยุคหลังความจริงจึงกลายเป็นเรื่องของเรื่องเล่า (Narrative) ที่สามารถตอบสนองต่ออารมณ์และความเชื่อส่วนบุคคลไม่ใช่เรื่องของข้อเท็จจริง (Fact) (Iyengar, S., et al., 2018)

สื่อดั้งเดิม (Traditional Media) ในยุคหลังความจริง

ในปัจจุบันสื่อดั้งเดิมเช่นหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์นั้นเสื่อมความสำคัญลงจากการถูกทดแทนด้วยสื่อใหม่ประเภทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาเป็นจำนวนมากและถูกลดบทบาทจากการเป็นเกตคีปเปอร์ (Gate keeper) ผู้กำหนดประเด็นสาธารณะจนกลายเป็นเพียงผู้ไล่ตามกระแสไป (Trend chaser) วิฤตการณ์ดังกล่าวกระตุ้นให้สื่อดั้งเดิมเกิดการปรับตัวทั้งในรูปแบบของช่องทางการสื่อสารที่มีการใช้ช่องทางสื่อใหม่เพื่อเพิ่มการเข้าถึงต่อผู้รับสาร (Verweij, P. , 2009) และการปรับตัวในส่วนของการนำเสนอข้อมูลที่เป็นประเด็นที่เป็นที่สนใจทางสังคมหรือน่าจะเป็นประเด็นที่น่าสนใจทางสังคมมาจากสื่อสังคมที่มีการนำเข้าสู่ข้อมูลที่รวดเร็วทันเหตุการณ์และหลากหลายกว่า เนื่องจากสื่อสังคมมีข้อจำกัดและข้อรับผิดชอบต่อการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารน้อยกว่ามาใช้ (พัชราภา เอื้ออมรรณิข, 2562) อย่างไรก็ตามการปรับตัวเพื่อแข่งขันกับสื่อใหม่และสื่อสังคมในรูปแบบดังกล่าวก็ทำให้ความน่าเชื่อถืออันเป็นปัจจัยสำคัญที่สื่อหลักมีมากกว่าสื่อใหม่ในทัศนคติดั้งเดิมของผู้รับสารลดลงไปจนมีความแตกต่างไปจากสื่อใหม่หรือสื่อสังคมไม่มากนัก (Flanagin, A. J., et al, 2000) จากปัจจัยดังกล่าวรวมถึงความจำเป็นที่จะต้องเสนอข่าวที่ผู้รับสารสนใจอย่างเร่งด่วนให้ทันเหตุการณ์ในยุคที่ช่วงระยะเวลาความสนใจในเหตุการณ์ต่ำทำให้สื่อดั้งเดิมลดความสำคัญของข้อเท็จจริงและมีกฎเกณฑ์คุณสมบัติในการคัดเลือกข้อมูลที่น่ามาใช้ในการเผยแพร่ลดลง (สุภาวดี หมื่นเจริญ, 2560) ดังจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากรายการเล่าข่าวในสื่อโทรทัศน์สถานีต่าง ๆ

รายการเล่าข่าวในสื่อโทรทัศน์

ในกลุ่มสื่อดั้งเดิมนั้นสื่อโทรทัศน์มีความพร้อมที่สุดในการแข่งขันและปรับตัวเข้าสู่สังคมยุคหลังความจริง เนื่องจากสื่อโทรทัศน์นั้นเป็นสื่อที่สื่อสารกับผู้รับสารผ่านทางทั้งรูปและเสียง ทำให้มีความสามารถในการปลุกเร้าอารมณ์ของผู้รับสารได้มากกว่าสื่อดั้งเดิมประเภทอื่น ๆ การปรับตัวเข้าสู่สังคมยุคหลังความจริงของสื่อโทรทัศน์นั้นจะเห็นได้อย่างชัดเจนจากรายการเล่าข่าวจำนวนมากที่ปรากฏขึ้นและได้รับความนิยมในแต่ละสถานีโทรทัศน์ ในปัจจุบันรายการข่าวแทบทั้งหมดนอกจากข่าวต้นชั่วโมงและข่าวพระราชสำนักนั้นล้วนแต่เป็นรายการเล่าข่าวแทบทั้งสิ้น และรายการข่าวที่ได้รับความนิยมสูงสุดในสื่อโทรทัศน์ทั้งหมดก็เป็นรายการข่าวประเภทรายการเล่าข่าวเช่นกัน (ธวัชรรัตน์ ศรีจันทร์ภาสและคณะ, 2564)

รายการเล่าข่าวนั้นเป็นรายการข่าวที่มีรูปแบบในการนำเสนอข่าวที่ผสมผสานกันระหว่างข้อเท็จจริง การตีความ และความคิดเห็นความรู้สึกส่วนตัวของพิธีกรผู้เล่าข่าว การเล่าข่าวในลักษณะนี้สามารถก่อให้เกิดภาวะขึ้นนำความคิดทางสังคมให้ไปในทางใดทางหนึ่งตามแต่ทัศนคติ ความเชื่อ และอคติของผู้เล่าข่าวได้โดยง่าย เนื่องจากความคลุมเครือระหว่างข้อเท็จจริงและความคิดเห็นส่วนตัวของผู้เล่าข่าว (ชลาลัย ปั่นสนธิ และกิตติมา ชาญวิชัย, 2556) และเมื่อประกอบกับการที่ผู้รับสารไม่ได้ให้ความสำคัญหรือไม่สนใจว่าข่าวที่ตนได้รับจากรายการข่าวเป็นข้อเท็จจริงแต่เพียงอย่างเดียวหรือไม่นั้น ทำให้ในรายการเล่าข่าว ผู้เล่าข่าวกลายเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญที่สุด ดังนั้นบุคลิก ลักษณะรูปแบบการสื่อสาร แนวคิด และมุมมองของผู้เล่าข่าวแต่ละบุคคลจึงกลายมาเป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดในการเลือกรับชมของผู้รับสาร (ทินณภาพ พันธะนาม, 2562) ผู้รับสารจะเลือกรับชมรายการเล่าข่าวโดยมีปัจจัยหลักคือการรับรู้ความรู้สึกหรือความคิดที่มีต่อข่าวที่นำเสนอของผู้เล่าข่าวนั้นเป็นตัวแทนความคิดของคนในกลุ่มตนหรือเป็นคนที่มีวิถีคิดแบบตน และเรื่องที่เล่าหรือรูปแบบวิธีการเล่านั้นสามารถปลุกเร้าอารมณ์ความรู้สึกหรือบันเทิงตนได้ การเลือกรับข่าวในรูปแบบนี้ของผู้รับสารในปัจจุบันก่อให้เกิดการพรมั่วระหว่างเส้นแบ่งของรายการข่าวและรายการบันเทิง (Blurring of news and entertainment) (Edgerly, S., 2017)

จากการเลือกข่าวที่นำมานำเสนอในรายการข่าวปัจจุบันที่มักเลือกข่าวที่สะเทือนอารมณ์ หรือมีการนำเสนอข่าวในลักษณะที่อื้อฉาวหรือสะเทือนอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นข่าวประเภทใดก็ตาม (Kramer, E., 2016) การแข่งขันกันเพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้รับสารของรายการเล่าข่าวในปัจจุบันยังก่อให้เกิดการบิดเบือนข้อเท็จจริงในการถ่ายทอดข่าวในรูปแบบใหม่ ๆ หลายประการ เช่น การจำลองนำเสนอเหตุการณ์โดยใช้ภาพเคลื่อนไหวกราฟิก (Graphic video) ที่สร้างขึ้นจากคอมพิวเตอร์ในการจำลองสถานการณ์ที่รายการเล่าข่าวถ่ายทอดโดยไม่คำนึงถึงความจำเป็นในการใช้เพื่อถ่ายทอดข้อเท็จจริง แต่ใช้เพื่อสร้างความบันเทิงและการสร้างอารมณ์ร่วมของผู้รับสาร การจำลองภาพเคลื่อนไหวของเหตุการณ์นั้น

แม้ว่าจะจำลองมาจากข้อเท็จจริงหรือข้อมูลของแหล่งข่าวผู้อยู่ในเหตุการณ์ แต่การสร้างภาพเคลื่อนไหวจากคอมพิวเตอร์นั้นก็เป็นการสร้างข้อมูลที่ถ่ายทอดขึ้นมาใหม่โดยผู้ส่งสารหรือรายการเล่าข่าวนั้นเป็นผู้เลือกองค์ประกอบใดที่จะถูกสร้างขึ้นหรือไม่ถูกสร้างขึ้นในภาพเคลื่อนไหวนั้น อีกทั้งการถ่ายทอดข้อมูลผ่านทั้งทางภาพและเสียงของภาพเคลื่อนไหวกราฟิกนั้นยังก่อให้เกิดปัญหาโดยทำให้ผู้รับสารเชื่อได้โดยง่ายว่าสารหรือภาพเคลื่อนไหวกราฟิกที่ตนรับรู้ นั้นเป็นตัวแทนของข้อเท็จจริงในข่าว (Sundar et al., 2021) ไม่ใช่การประกอบสร้างขึ้นใหม่จากชุดของข้อมูลที่ได้รับการคัดเลือกจากรายการเล่าข่าวมาแล้ว การนำเสนอข่าวในรูปแบบนี้นั้นเป็นการเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่ของรายการข่าวจากผู้ถ่ายทอดข้อเท็จจริงไปเป็นผู้สร้างความจริง

การแข่งขันของรายการข่าวเพื่อสร้างความบันเทิงแก่ผู้รับสารนั้นก่อให้เกิดผลกระทบในแง่ลบต่อความน่าเชื่อถือของข้อเท็จจริงในการรายการข่าว และเมื่อผู้รับสารลดความน่าเชื่อถือในข้อเท็จจริงของรายการข่าวแล้ว ปัจจัยสำคัญที่ใช้ในการตัดสินใจในการเลือกรับชมรายการข่าวคือความบันเทิง (Senk, A. , 2022) ซึ่งก่อให้เกิดการเพิ่มการแข่งขันด้านความบันเทิงของรายการข่าวต่าง ๆ จนกลายเป็นวังวนของการลดค่าความหมายของข้อเท็จจริงในการรายงานข่าวไปในที่สุด และแม้ว่ารายการเล่าข่าวนั้นจะมีความน่าเชื่อถือน้อยกว่ารายการข่าวประเภทอื่น ๆ แต่ความนิยมสูงสุดของรายการเล่าข่าวนั้นแสดงให้เห็นถึงการปรับเปลี่ยนของสังคมและสื่อดั้งเดิมให้สอดคล้องเข้ากับสังคมยุคหลังความจริงที่ข้อเท็จจริงไม่ใช่ความจริงทางสังคม หากแต่ลดทอนความสำคัญลงเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้ในการประกอบสร้างเรื่องเล่าที่จะกลายเป็นความจริงทางสังคม

สรุป

การเกิดขึ้นของสื่อสังคมนั้นก่อให้เกิดพื้นที่สาธารณะใหม่ในการรวมกลุ่มและติดต่อสื่อสารทั้งในกลุ่มผู้ที่มีเสียงอยู่เดิมและผู้ที่ไม่เคยมีเสียงในรูปแบบการสื่อสารแบบดั้งเดิมความสะดวกและยากต่อการควบคุมของช่องทางการสื่อสารใหม่นี้ส่งผลให้มีการไหลของสารหรือข้อมูลจำนวนมากที่สอดคล้องหรือขัดแย้งกันในแต่ละเรื่องเข้าสู่สังคม ปริมาณข้อมูลจำนวนมากที่ต้องพิจารณาเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงในแต่ละเรื่องนี้มีผลกระทบทำให้ผู้รับข้อมูลเกิดความเหนื่อยล้าจากข้อมูล (Information fatigue) ไม่สามารถประมวลผลจากข้อมูลได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบกับการที่ผู้เชี่ยวชาญและความเห็นของผู้เชี่ยวชาญนั้นสื่อความหมายและด้อยความน่าเชื่อถือลง เนื่องจากการเกิดขึ้นของผู้เชี่ยวชาญทั้งจริงและเท็จเป็นจำนวนมากผ่านทางสื่อสังคม ผลของปรากฏการณ์นี้ทำให้ผู้รับสารสามารถแยกแยะได้ยากระหว่างข้อเท็จจริง (Fact) และข้อมูล (Data) ความสับสนของผู้รับสารนี้มีส่วนทำให้สารที่ได้รับมาทั้งหมดกลายเป็นข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือไม่ต่างกัน ผู้รับสารจึงมักเลือกรับสารที่ตรงกับ

อารมณ์และอคติความเชื่อของตนเอง แม้ว่าสารนั้นอาจจะขัดกับข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์หรือหลักวิทยาศาสตร์ก็ตาม

ผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสารนั้นทำให้สื่อดั้งเดิมเสื่อมความสำคัญลงและจำเป็นต้องปรับบทบาทตามไปด้วยทั้งในรูปแบบของสารและวิธีการสื่อสาร โดยมีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนคือรายการข่าวในสถานีโทรทัศน์ต่าง ๆ ที่ถูกปรับเปลี่ยนรูปแบบเป็นรายการเล่าข่าวซึ่งเป็นรูปแบบรายการข่าวที่ได้รับความนิยมสูงสุดจากผู้รับสารแทบทั้งสิ้น รายการเล่าข่าวนั้นเป็นรายการข่าวที่นำเสนอข่าวในลักษณะที่มีการผสมผสานระหว่างข้อเท็จจริง การตีความ และทัศนคติส่วนตัวของพิธีกรผู้เล่าข่าว โดยเล่าในรูปแบบที่ปลูกเร้าอารมณ์ความรู้สึกของผู้รับสาร รูปแบบการสื่อสารที่มุ่งเน้นสร้างผลกระทบทางอารมณ์แก่ผู้รับสารไม่ใช่การนำเสนอข้อเท็จจริงนี้สร้างความพหุระหว่างเส้นแบ่งรายการข่าวและรายการบันเทิง ซึ่งส่งผลกระทบแง่ลบต่อความน่าเชื่อถือของข้อเท็จจริงในรายการเล่าข่าวและทำให้ปัจจัยสำคัญที่สุดใช้ในการตัดสินใจในการเลือกรับชมรายการข่าวกลายเป็นความบันเทิง ความนิยมในรายการเล่าข่าวเหนือกว่ารายการข่าวรูปแบบอื่น ๆ นี้แสดงให้เห็นว่าผู้รับสารไม่ได้ให้ความสำคัญต่อการรับชมข่าวในฐานะข้อเท็จจริงมากเท่ากับฐานะที่เป็นเรื่องเล่าที่สามารถสร้างความบันเทิง พฤติกรรมการเลือกรับสารในรูปแบบนี้แสดงให้เห็นถึงการเข้าสู่ยุคหลังความจริงที่ข้อเท็จจริงไม่ใช่ความจริงทางสังคม แต่เป็นเรื่องเล่าที่มีพลังในการตอบสนองทางอารมณ์ต่างหากที่จะกลายเป็นความจริงทางสังคม

ผลกระทบของการเข้าสู่ยุคหลังความจริงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งนั้นคือการที่รัฐส่วนใหญ่สูญเสียอำนาจเบ็ดเสร็จในการควบคุมความจริงทางสังคมดังที่เคยกระทำได้ในอดีตโดยใช้สื่อดั้งเดิมเป็นเครื่องมือ ทำให้มีการเกิดขึ้นของความจริงทางสังคมหลากหลายรูปแบบภายในสังคมเดียวกันอันอาจส่งผลเสียต่อเสถียรภาพหรือการควบคุมของรัฐ ดังนั้นจึงมีความพยายามในการสร้างเครื่องมือขึ้นเพื่อใช้ในการลดทอนผลกระทบของยุคหลังความจริง เช่น การให้ความรู้ด้านการรู้เท่าทันสื่อ การรู้เท่าทันดิจิทัล การรู้เท่าทันข้อมูล การออกกฎระเบียบข้อบังคับใหม่ ๆ เพื่อควบคุมสื่อสังคม การควบคุมสารและช่องทางการสื่อสารด้วยวิธีการปิดกั้น หรือการสร้างความจริงของสังคมที่ตนเองต้องการ เช่นการทำให้ปฏิบัติการทางข้อมูลข่าวสาร เป็นต้น อย่างไรก็ตามในปัจจุบันผลลัพธ์และประสิทธิภาพของวิธีการรับมือต่าง ๆ ยังคงไม่ชัดเจนและมีการศึกษาอย่างลึกซึ้งรอบด้านไม่มากนัก ประเด็นเรื่องยุคหลังความจริงนี้จึงเป็นโจทย์อันท้าทายและเป็นโอกาสที่เปิดกว้างให้กับนักวิจัยที่ต้องการจะทำการศึกษาต่อไปในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- ชลาลัย ปันสนธิ และกิตติมา ชาญวิชัย. (2556). การทำหน้าที่สื่อมวลชนของรายการเล่าข่าว: กรณีศึกษาสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสี ช่อง 3. วารสารบริหารธุรกิจ เศรษฐศาสตร์และการสื่อสาร, 8(2), 55-66.
- ทินณภพ พันธะนาม. (2562). ทักษะคิดของผู้ชมที่มีต่อรายการคุยข่าว เพื่อสร้างกลยุทธ์การทำรายการ. วารสารนิเทศศาสตร์ปริทัศน์, 23(1), 323-333.
- ธวัชรัตน์ ศรีจันทร์ภาสและคณะ. (2564). คุณลักษณะที่ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือของผู้ประกาศข่าว ในรายการประเภทเล่าข่าวทางสถานีโทรทัศน์. วารสารนิเทศศาสตร์ มสธ, 10(2), 39-49.
- พัชรภา เอื้ออมรวิช. (2562). สื่อสังคมออนไลน์ แหล่งข่าวยุคดิจิทัล. วารสารอิเล็กทรอนิกส์ การเรียนรู้ทางไกลเชิงนวัตกรรม, 9(2), 1-9.
- สุภาวดี หมั่นเจริญ. (2560). การเลือกประเด็นบทบาทหน้าที่และจริยธรรมของสื่อมวลชนในยุคดิจิทัลประเภทรายการข่าวโทรทัศน์. ใน ปริญญามหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสาร การตลาดดิจิทัล. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ.
- Barrera, et al. (2020). Facts, alternative facts, and fact checking in times of post-truth politics. *Journal of Public Economics*, (182), 1-19.
- Binczyk, E. (2019). The most unique discussion of the 21st century? The debate on the Anthropocene pictured in seven points. *The Anthropocene Review*, 6(1-2), 3-18.
- Cinelli et al. (2020). The echo chamber effect on social media. *PNAS*, 118(9), 1-15.
- Edgerly, S. (2017). Making Sense and Drawing Lines. *Journalism Studies*, 18(8), 1052-1069.
- Flanagin, A. J., et al. (2000). Perceptions of Internet Information Credibility. *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 77(3), 515-540.
- Harmon-Jones et al. . (2020). Novel Modes of Dissonance Reduction: Justification of Support for Donald Trump. *PsyArXiv Preprint*, 56(8), 1-22.
- Hartanto et al. . (2020). Progressive view on social justice: Netizen opinions about social justice warrior. *Psikohumaniora: Jurnal Penelitian Psikologi*, 5(1), 107-120.
- Iyengar, S., et al. (2018). Scientific communication in a post-truth society. *PNAS*, 116(16), 7656-7661.
- Journell, W. . (2017). Fake News, Alternative Facts, and Trump: Teaching Social Studies in a Post-Truth Era. *Social Studies Journal*, 37(1), 8-21.

- Kessler et al. (2021). Trump's false or misleading claims total 30,573 over 4 years. Retrieved August 26, 2022, from <https://www.washingtonpost.com/politics/2021/01/24/trumps-false-or-misleading-claims-total-30573-over-four-years/>
- Kramer, E. (2016). When news becomes entertainment: Representations of corruption in Indonesia's media and the implication of scandal. *Media asia*, 40(1), 60-72.
- Lewandowsky et al. (2017). Beyond Misinformation: Understanding and Coping with the "Post-Truth" Era. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 353-369.
- Lind, D. (2016). Donald Trump lies. All the time. And a stunning number of people don't seem to care. Retrieved August 26, 2022, from <https://www.vox.com/policy-and-politics/2016/9/26/13016146/donald-trump-liar-media>
- Mahmood et al. (2016). Social Media and Protest Behavior. *PUTAJ – Humanities and Social Sciences*, 23(2), 201-214.
- Senk, A. . (2022). Balanced entertainment: motivations behind watching cable news. In Dusadee Niphonthesis Major. *Journalism of University of Missouri*.
- Sismondo, S. (2017). Post-truth? *Social Studies of Science*, 47(1), 3–6.
- Steinmetz, K. (2016). Oxford's Word of the Year for 2016 Is 'Post-Truth. Retrieved August 26, 2022, from <https://time.com/4572592/oxford-word-of-the-year-2016-post-truth/>
- Strong, S. I. . (2017). Alternative Facts and the Post-Truth Society: Meeting the Challenge. *PENN LAW REVIEW*, 165, 137-146.
- Sundar et al. (2021). Seeing Is Believing: Is Video Modality More Powerful in Spreading Fake News via Online Messaging Apps? *Journal of Computer-Mediated Communication*, 26(6), 301–319.
- Todd, C. . (2015). COMMENTARY: GamerGate and resistance to the diversification of gaming culture. *Women's Studies Journal*, 29(1), 64-67.
- Valenzuela, S. (2013). Unpacking the Use of Social Media for Protest Behavior: The Roles of Information, Opinion Expression, and Activism. *American Behavioral Scientist*, 57(7), 920–942.

Verweij, P. . (2009). Making Convergence Work in the Newsroom: A Case Study of Convergence of Print, Radio, Television and Online Newsrooms at the African Media Matrix in South Africa During the National Arts Festival. *Convergence : The International Journal of Research Into New Media Technologies*, 15 (7) , 75–87.